

Swarzędzki alfabet historyczny Antoniego Kobzy

Siedziby właścicieli ziemskich na ziemi swarzędzkiej oraz właściciele dworów i folwarków w okolicy Swarzędza

Dwór po remoncie, 2016 r. (fot. Antoni Kobza)

Puszczykowo Zaborze

Właściciele

Wieś, położona na wschodnim krańcu gminy Swarzędz, która pierwotnie miała w nazwie tylko jeden człon – Puszczykowo. Pierwsza wzmianka o wsi zawarta jest w dokumencie z 1423 r.

Pochodzenie nazwy tłumaczy się wskazując jej dzierżawcze źródło od imienia Pościk, Pościsz lub od przezwiska Puszczyk. Niektórzy wywodzą nazwę od *puszczyka* (gatunku sowy) albo wskazują na jej topograficzne źródło związane z położeniem wsi – „w puszczy”. Trzeba dodać, że dość wcześniej (co najmniej od XVIII wieku – jak wskazują mapy) w pobliżu Puszczykowa nie było kawałka lasu, ani tym bardziej puszczy. Jeszcze inni wskazują, że za topograficznym źródłem nazwy Puszczykowa przemawia nazwa topograficzna drugiej części wsi – Zaborze. Być może w średniowieczu znajdował się w tym miejscu jakiś wielki las, a nazwy, które przetrwały do dzisiaj – są po nim pamiątką.

Zaborze było niewielką osadą należą-

cą do arcybiskupstwa gnieźnieńskiego, do czasu konfiskaty mienia kościelnego przez władzę królestwa pruskiego (ok. 1796 r.). Wspomniane jest w dokumencie wystawionym w 1580 r. przez biskupa Uchańskiego, obciążającego osadę obowiązkiem utrzymania (wspólnie z Bobrownikami) mansjonarii w katedrze gnieźnieńskiej¹. Zaborze połączono z Puszczykowem w 1919 r., ale obecnie ta część wsi już nie istnieje. Ruiny gospodarstwa rolnego położone opodal drogi z Puszczykowa do Góry, zostały usunięte w końcu XX wieku. Pamiątką po Zaborze jest nazwa ulicy – „Zaborska”, która prowadzi z Puszczykowa do Góry.

Pierwszym właścicielem Puszczykowa, odnotowanym w źródłach (1445) jest Mikołaj, a po nim Pierzchna, jego żona. W XVI wieku byli to Tarnowscy, w tym,

¹ Mansjonaria była zespołem duchownych (*mansjonarzy*), powołanego do codziennego odprawiania mszy św. ku czci N.M.P., Męki Pańskiej, Wniebowzięcia N.M.P. i in.

W tym cyklu artykułów przybliżających naszą historię, autor – Pan Antoni Kobza – opowiada Państwu o siedzibach właścicieli ziemskich na ziemi swarzędzkiej. Poznajmy zarówno historię samych budowli, jak i losy dawnych mieszkańców dworów i folwarków w okolicy Swarzędza. Dziś dzieje dworku we wsi Puszczykowo Zaborze.

Adam odnotowany w 1565 i 1580. W XVII w. właścicielami Puszczykowa byli Kornatowscy (Kurnatowscy): około 1620 r. – Jan, a po nim małżonkowie Marcin i Zofia. Przez wiele lat (XVII w.), prawdopodobnie po „potopie szwedzkim”, wieś była całkowicie wyludniona, choć formalnie istniała i mogła być przedmiotem handlu.

W drugiej połowie XVIII w. Puszczykowo należało do Michała Radoszewskiego, który oddał wieś w dzierżawę do 1786 r. Janowi Loga i jego żonie Weronice (z domu Bielicka).

Okolo 1798 r. Suchorzewscy herbu Zaremba kupili Puszczykowo, Tarnowo, Sarbinowo k/Krobii oraz Izdebnio i trzymali

Współczesna brama dworska w stylu historycznym, 2012 r. (fot. Antoni Kobza)

majątek (licząc także spadkobierców „po kądzieli”) do 1888 r. W tymże roku, folwark o powierzchni 805 mórg (ok. 205 ha) od Aleksandra Suchorzewskiego (1823-1914) zakupili Antoni i Józefa (z Rychłowskich) Zakrzewscy, odnotowywani jeszcze w 1896 r. Prawdopodobnie po bezpotomnej śmierci Zakrzewskich, folwark przeszedł w zarząd domeny swarzędzkiej. Od domeny, około 1899 r. folwark Puszczykowo wydzierżawił kapitan Ernst Hoffmeyer i trzymał go do odrodzenia się państwa polskiego w 1918 r. Dzierżawa folwarku wygasła w 1921 r. i majątek, który wówczas był już własnością skarbu państwa polskiego został ponownie wydzierżawiony Dezyderemu Chłapowskiemu. Po gwałtownej śmierci Chłapowskiego w 1928 r. dzierżawę przejęła wdowa po Dezyderym, Irena i trzymała majątek do września 1939 r.

Podczas okupacji niemieckiej, do 1943 r. majątkiem zarządzał najpierw (sołtys Puszczykowa) Willi (Wilhelm ?) Hauer, znany jako człowiek życzliwy ludziom bez względu na narodowość i trudne czasy. Niestety, może ze względu na życzliwość okazywaną także polskim robotnikom rolnym, został wysłany na front wschodni. Jego miejsce zajął niejaki Makar, prawdopodobnie przesiedlony z terenów nadbałtyckich. Ten zarządca był całkowicie inny od Willego Hauera. Nie nawidził i prześladował przede wszystkim Polaków, a nawet, także swoich ziomków.

Po II wojnie światowej ziemia folwarczna została rozparcelowana między dotychczasowych robotników rolnych, którzy w 1952 r. założyli Rolniczą Spółdzielnię Produkcyjną. Po jej rozwiązaniu, zabudowania folwarczne, część ziemi byłych członków spółdzielni oraz dwór przejęła Stacja Hodowli Koni w Iwnie, obecnie (2022 r.) – Stadnina Koni „Iwno” Sp. z o.o.

W 1995 r. od stadniny, zabudowania gospodarcze, ok. 300 ha ziemi i dwór w Puszczykowie zakupił Stanisław Wieczorek, przedsiębiorca z Kostrzyna, który do dzisiaj rozwija produkcję w Gospodarstwie Szkółkarsko-Rolnym „Stanisław Wieczorek”.

Dwór

Siedzibą kolejnych właścicieli i dzierżawców majątku był drewniany dwór, może szachulcowy, kryty słomą. Nie mogła to być budowla obszerna i reprezentacyjna ponieważ Puszczykowo, przez wiele lat, stanowiło część majątku Tarnowo, w którym znajdowała się siedziba właścicieli. W latach sześćdziesiątych XIX wieku, majątek został podzielony między członków rodziny Suchorzewskich i Puszczykowo stało się odrębnymi dobrami ziemskimi. Wtedy dopiero mógł powstać dwór z prawdziwego zdarzenia. Według przekazów ustnych, pod koniec XIX wieku dwór spłonął. Po pożarze, postawiono nowy, murowany na planie prostokąta, ale na starych fundamentach. Nowemu obiektowi nadano czytelne cechy klasycystyczne oraz wygląd polskiego dworu. W związku z tym przypuszcza się, że nowy obiekt postawił Antoni Zakrzewski przed 1896 r., bowiem trudno twierdzić, aby dzierżawca narodowości niemieckiej (Ernst Hoffmeyer) był zainteresowany nadawaniem polskich cech swojej siedzibie. Jest to budynek siedmioosiowy, dwukondygnacyjny na wysokim cokole, z łamanym dachem

mansardowym kryjącym pomieszczenia na piętrze. Główne wejście znajduje się na osi głównej od strony zachodniej, a wejście do ogrodu i parku – od wschodu. Od strony południowej umieszczono wejście boczne. Na piętrze znajduje się wystawa z trzema oknami, przykryta dachem dwuspadowym, zwieńczona trójkątnym naczółkiem z małym, półokrągłym okienkiem.

Stanisław Wieczorek, który został po 1995 r. właścicielem dworu, przeprowadził gruntowny remont obiektu. Główne wejście zyskało taras z czterokolumnowym portykiem oraz tarasem umieszczonym nad nim, na piętrze.

Od południa, nad bocznym wejściem pojawił się balkon. Tarasy, balkon i poręcze schodów do wszystkich wejść otrzymały piękne, kute poręcze i balustrady. Od strony wschodniej pojawiła się duża przeszklona weranda będąca ogrodem zimowym domu.

Wyremontowane piwnice, posiadają posadzki z wyszlifowanych płyt kamiennych, które wzięto z pociętych na plastry głazów narzutowych z okolicznych pól.

Pieczołowicie odrestaurowano także park dworski, który wzbogacono o nowe klomby z różami, drzewa i krzewy. Park otoczono kamiennym murem, w którym znalazła się neobarokowa brama dojazdowa do dworu.

Obecnie cała nieruchomość jest najładniejszym majątkiem poszlacheckim w gminie Swarzędz².

Antoni Kobza

² Kobza A., *Dzieje wsi okolic Swarzędza. Szkice i materiały do historii powiatu poznańskiego*, Swarzędz 2018.

Dwór w latach osiemdziesiątych XX wieku (fotograf nieznaną)